

Justiitsministeerium
info@just.ee
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn

Teie 17.12.2024 nr 8-3/8861-1/

Meie 16.01.2025 nr 5.2-2/37991-2

Seaduseelnõu väljatöötamiskavatsuse tagasiside

Justiitsministeerium on esitanud sotsiaalkindlustusametile (SKA) arvamuse avaldamiseks **karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu (nn nõusolekuseaduse) väljatöötamiskavatsuse (VTK)**. SKA tutvus VTK-ga, arutas pakutud mudeleid 14.01.2025 juhtrühmas ja **toetab JAH-mudelit**. SKA põhjendab oma arvamust järgmiselt.

1. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2024-2027 seatud eesmärgi, viia Eesti seadusandlus Istanbuli konventsiooniga vastavusse, et tagada ohvritele parem kaitse, täidab paremini JAH-mudel. Seda seetõttu, et JAH-mudeli raames on tagatud ohvritele parem kaitse kui EI-mudelis. JAH-mudel vastab EI-mudelist rohkem Istanbuli ehk naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni artikkel 36 lõikele 2, mis eeldab nõusoleku vabatahtlikult andmist. See tähendab, et enne nõusoleku selget väljendamist ei saa eeldada kellegi nõusolekut. EI-mudelis on eeldatud, et nõusolek on olemas seni kui väljendatakse vastumeelsust. See ei arvesta aga olukorraga, kus isikul võib tekkida tardumine või muid situatsioone, kus on raskendatud keeldumist väljendada. EI-mudeli korral, kus ka vaikimine loetakse nõusolekuks, võib kaasa tuua selle, et ohvrid võivad end süüdi tunda, kuna ei suudetud piisavalt konkreetset väljendada enda vastumeelsust. See omakorda võib raskendada ohvril vägistamisest tulenevast traumast üle saada ning selle tulemusena suureneb vajadus ohvri toetamiseks ja abistamiseks, millele kulub rohkem ressursse.
2. Praxise 2024. aasta uuringuraportis „Seksuaalvägivalda kohtueelne uurimine“ on toodud välja, et nn nõusolekuseadus vähendaks taasohvristamist ning annaks ohvrile enesevääriskuse. Seda aitaks paremini saavutada JAH-mudeli kasutuselevõtmine. Oma olemuselt on JAH-mudel laiem ning sisaldab endas ka EI-mudelit ehk siis JAH-mudeli korral saab peale nõusoleku andmist sellest ka loobuda. JAH-mudeli eeliseks on ka see, et süü ei lange ohvrile, mis võib lihtsustada ohvril vägistamisest tulenevast traumast taastumist. SKA 2024. aasta „Eesti elanikkonna teadlikkuse uuringus soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnast“ selgub, et neljandik Eesti elanikkonnast arvab, et ohvrid on ise osaliselt selles süüdi. JAH-mudeli kasutusele võtmisega muutuvad tõenäoliselt üldised teadmised vägistamisest ning ka ühiskondlik arvamus ohvrite süü osas, mis omakorda võib ohvritele traumast taastumise muuta lihtsamaks. Seda, et seadusemuudatusega muutuvad ka ühiskondlikud arvamused ja hoiakud, on tõendanud ka näiteks laste kehalise karistamise keelustamine ning selle raames toimunud ühiskonna väärtushinnangute muutumine.
3. Suurem osa seksuaalkuritegudest on sooritatud naiste vastu ning vägistamine kuulub kahtlemata naistevastase vägivalda alla. JAH-mudel toetab rohkem autonoomiat ning osapoolte võrdsust, mis omakorda aitab kaasa naistevastase vägivalda vähenemisele, võrdõiguslikkusele ja ühiskonna seisukohtade muutumisele. Võttes arvesse, et Euroopa Parlament andis heakskiidu direktiivile, mille eesmärk on ära hoida soolist vägivalda ja kaitsta selle ohvreid, peaks ka sellest lähtuma ning JAH-mudel on seda kindlasti ka toetav. Ekspertide hinnangul on JAH-mudeli tugevuseks see, et tõenäoliselt hakkaksid politsei poole pöörduma

ka need ohvrid, kelle suhtes pole kasutatud füüsilist vägivalda. JAH-mudeliga on ohvritel julgem pöörduda abi saamiseks spetsialistide poole, kuna ei kehti eeldus, et ainult „ei“ väljendamisega on tegu vägistamisega. Osaliselt toetavad seda väidet ka teiste riikide andmed, kus peale JAH-mudeli kasutusele võtmist on vägistamisest teatamiste arv suurenenud. See ei tähenda aga koheselt seda, et reaalne vägistamiste arv suureneb, vaid pigem seda, et ohvritel on julgem sellest teatada ning ollakse üldiselt teadlikumad, mida tähendab vägistamine.

4. Oleme seisukohal, et JAH-mudel loob selge ja arusaadava normi, et seksuaalsuhted peavad põhinema vastastikusel nõusolekul, kaitstes partnerite seksuaalset enesemääramist ja kehalist autonoomiat. Siinkohal on oluline arvestada, et noored/lapsed on oma arenguetapil sageli haavatavamas positsioonis, mistõttu vajavad nad seadusandlikult erilist tuge. Näeme, et JAH-mudel aitab vähendada seksuaalvägivalla normaliseerimist ja tugevdab teadlikkust, et vaikumist või passiivsust ei saa tõlgendada nõusolekuna. Uuringud näitavad, et selged seaduslikud standardid aitavad kujundada noorte arusaamu vastastikusest austavast ja arvestavast seksuaalkäitumisest.
5. Mõjud ohvriabisüsteemile. Ühiskondliku diskussiooni tekkimisel ja toetava seaduse muudatusest suureneb teadlikkus seksuaalvägivallast ja seega ka abi otsijate arv, ohvrid ei jää enam oma murega üksi ja julgevad pöörduda abi järele. Teame, et seksuaalvägivallast on väga varjatud vägivallatüüp ja abi järele pööratakse liiga vähe. Seda näitab ka [seksuaalvägivalla kriisiabikeskustesse](#) pöördunute arvu järjepidev kasvamine (alates 2016. aastast, mil pöördus 43 ohvrit ja kuni 241 pöördujani 2024. aastal). Üha enam pööratakse abi järele ilma politseita ja iseseisvalt. Kuna muudatus on suunatud eeskätt seksuaalvägivalla ohvrite paremale kaitsele ja kuigi osades riikides pole seaduse muudatuse järgselt teenustele pöördumised tõusnud, siis meie hinnangul tuleks pöördumiste arvu tõusuga arvestada. Seda põhjusel, et muudatusega suureneks ohvrite usaldus abistajate ja ka abi-süsteemide ning sellega ka riigi suhtes, kes suunab oma fookuse ohvrile ja tema toetamisele-abistamisele. Tõusta võivad pöördumised nii seksuaalvägivalla kriisiabi keskustesse kui ka ohvriabi töötajate poole, mille läbi võib suurened ka traumast taastumist toetava vaimse tervise abi taotlemine ja miks mitte ka kuriteohüvitiste taotlemine. Kokkuvõttes võivad suurened ohvriabisüsteemis seksuaalvägivallaohvrite abistamise kulud. Sellega võiks meie hinnangul arvestada seaduseelnõu mõjude osas. Samas, mida rohkem tegeletakse seksuaalvägivalla ennetamisega ja mida kiiremini saab seksuaalvägivalla ohver seksuaalvägivallast tulenevat vajalikku abi saab, siis seda väiksemad on kulud tulevikus riigi tervishoiu-, sotsiaal-, kui ka õigussüsteemile. Inimesed, kes on mõjutatud raskest traumast, ei pruugi saada hakkama tööturul, suhete loomisega ja samuti võivad olla pöördumatud kahjud ka füüsilisele tervisele (s.h lapse saamisele) ja seda ka põlvkondade-üleiselt.
6. Lõpetuseks märgime, et seaduseelnõu väljatöötamisel tasuks läbi mõelda ka kaasnevate muudatuste kommunikatsioon ning see, kelle ülesandeks jäävad selgitus ja teavitustegevused. Lisaks soovime omalt poolt muudatuste sõnumites kasutada erinevaid uuringuid, s.h SKA 2024. aasta „Eesti elanikkonna teadlikkuse uuringus soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnast“ ning vastselt ilmunud Eurobaromeetrit.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Maret Maripuu
peadirektor

Teadmiseks: Sotsiaalministeerium

Andrus Jürgens
57833628, Andrus.Jurgens@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kaire Tamm
53824249, Kaire.Tamm@sotsiaalkindlustusamet.ee

Annika Silde
53019607, Annika.Silde@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kai Hallik
53071101, Kai.Hallik@sotsiaalkindlustusamet.ee